

1344

L'últim

(ALDC, VIII, 1974. L'últim)

Últim, “darrere tots els altres quant al temps, al lloc, al rang” (DIEC), doc. des del s. xv, és un mot pres del llat. ULTIMUS; l’evolució popular del mot es troba en el topònim *Campome* (Conflent) (< *Campolme* < CAMPU ULTIMU) referit originàriament al poble més endinsat, el darrer, de la vall de la Castellana (*Onomasticon*); var. aragonesitzant *último* 100. El seu sinònim, *darrer* (var. *darrer tots* 182 < *darrere tots*), testificat des del s. xiv, és una haplologia de **darrerer*, format de *darrere* (< *de* + *arrere* < DE AD RETRO) més el suf. -er (< -ARIU), que en l’àrea continental, tret del rossellonès i el ribagorçà, coneix la var. metatètica *rader* (doc. *radera*, Careta, 1901), modificada en alguns punts valencians en *raer* 160, 164, 168, per pèrdua de la dental; com a lexema perifràstic, *el d’arrere* 9.

En localitats de la frontera de l'oest (Ribagorça, Matarranya) es troba *saguer* 87, 94 (var. [θ]aguer 100, [θ]aguer, amb interdental), der. de *saga* (< àr. andalusí SÁQA < cl. SĀQAH ‘part de darrere d’un exèrcit, rereguarda [DECat, Corriente]), mot que, sota *saguer/saguera* ‘rereguarda’, ja es troba en cat. ant., però que en la distribució geogràfica actual hem

d’interpretar com una continuïtat d’àrea lingüística o influència de l’arag.

Finalment, s’han enregistrat, al costat de *últim* o *darrer*, mots expressius, com *cuot* 26, der. intensiu de *cua* (< *coa* < llat. vg. CŌDA; *la cua* 145) amb el suf. pejoratiu -ot (< -OTTU), ‘que està al final, a l’extrem’; *el truja* 15, usat entre els segadors, aplicat al darrer que acaba la feina de segar, que pot tenir relació amb l’oc. *truejo* “moissonneur qui marche le dernier” (Mistral), potser enllaçat semànticament amb el sentit pejoratiu de *truja* (“tornar-se el porc truja” ‘prendre mal camí els negocis’, DCVB); *lo de la ceba* 112, *la ceba* 125 tenen relació amb el fet de ser “premiat” amb una ceba al darrer dels guanyadors en el “cós o carrera a peu de la cordera” (DCVB; *Tresor*).

Des d’un punt de vista geolingüístic, destaca la gran extensió de *últim*, convivint a la meitat septentrional del domini peninsular amb *rader*, mentre que la forma més antiga, *darrer*, s’ha refugiat en el bal. i el ross.

Darrer i *últim* són els mots normatius des del DOrt, 1917; és prioritari *darrer* des del DG1, 1932.

